

Kieniewicz, Stefan

„Na przekór wątpiącym i zrozpaczonym. Cyryl Ratajski 1875-1942”, Andrzej Zarzycki, Poznań 1991 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 82/3-4, 558-559

1991

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

międzywojennych pozostaje w tym zakresie wciąż wiele obszarów mało znanych, tematów pominiętych bądź zbadanych jedynie powierzchownie. Potwierdziła ten fakt m. in. sesja popularnonaukowa, zorganizowana w listopadzie 1990 r. w Białej Podlaskiej, której pokłosem stał się tom materiałów sesyjnych, opublikowany techniką małej poligrafii nakładem Wydziału Spraw Społecznych Urzędu Wojewódzkiego, przy współudziale Instytutu Wychowania Fizycznego i Sportu oraz Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Białej Podlaskiej.

Publikację otwiera rozprawa H. M i e r z w i ń s k i e g o prezentująca przebieg działań wojennych 1920 r. na terenie południowego Podlasia na tle syntetycznego ujęcia wojny polsko-radzieckiej. Szczególnie dużo uwagi autor poświęcił walkom 34 pułku piechoty stacjonującego w Białej, udziałowi społeczeństwa podlaskiego w lokalnych Komitetach Obrony Narodowej i jego wkładowi w wysiłek zbrojny, analizie postaw społeczno-politycznych i sytuacji ekonomicznej południowego Podlasia w okresie wojny. Dokonał też analizy sytuacji na terenach zajętych przez Armię Czerwoną i skutków najazdu bolszewickiego. Aspekty regionalne wojny 1920 r., poparte solidną bazą źródłową, stanowią najwartościowsze fragmenty tej obszernej rozprawy, obejmującej ponad połowę tomu.

W następnym artykule Janusz G m i t r u k przedstawił stosunek chłopów i ruchu ludowego na Podlasiu do wojny 1920 r. Podkreślił, że ogromny wkład chłopów w obronę niepodległości był w późniejszych latach systematycznie umniejszany. Wojna wykazała wielki patriotyzm wsi polskiej, była świadectwem obywatelskiej postawy chłopów i ich bohaterstwa na polach bitewnych. W kolejnych szkicach Albin K o p r u k o w n i a k dokonał prezentacji wydarzeń wojny polsko-bolszewickiej na łamach prasy lubelskiej tego okresu, głównie „Ziemi Lubelskiej” i „Głosu Lubelskiego”; książkę Roman S o s z y ń s k i przedstawił sylwetkę i czyny księdza Ignacego Skorupki, poległego pod Ossowem 14 sierpnia 1920 r. w bitwie o Warszawę. Publikację zamyka szkic Jerzego S r o k i — „Sierpniowe dni 1920 roku na Podlasiu”, oparty na fragmentach wspomnień gen. Władysława Sikorskiego i innych publikowanych źródłach, relacjach i opracowaniach, nie udokumentowanych jednak w przypisach.

Podkreślając pozytywne i popularyzatorskie walory „Roku 1920 na Podlasiu” wypada także wskazać na powierzchowność niektórych sądów, pominięcie wielu problemów, jak np. postaw ziemiaństwa, służby folwarcznej, zbyt ogólnikowe ujęcie problemu strat i rekwizycji, brak wykazu komentarzy i mogił z 1920 r. itp.

A. K.

Andrzej Z a r z y c k i, *Na przekór wątpiącym i zrozpaczonym. Cyryl Ratajski 1875–1942*, Poznań 1991, s. 151.

Niniejszy życiorys prezydenta miasta Poznania w latach 1922–1934, patrona Powszechnej Wystawy Krajowej 1929 roku, sfinansował Zarząd Międzynarodowych Targów Poznańskich — wskazówka dla autorów, jak mogą sobie pozyskiwać hojnych patronów. Cyryl Ratajski, syn karczmarza spod Gostynia, z zawodu adwokat, wzenił się tuż przed I wojną światową w sferę wielkiego przemysłu. Nazajutrz po powstaniu wielkopolskim wszedł do władz poznańskiej dzielnicy. Prezydenturę miasta Poznania objął z ramienia ND i chadecji, chociaż z żadną z tych partii nie był formalnie związany, a dopiero w 1936 r. związał się z Frontem Morges. Gospodarką stolicy prowincji zarządzał sprężysto, nie lękając się śmiałych inwestycji. Pół roku (1924–1925) był ministrem spraw wewnętrznych w gabinecie Grabskiego. Wysiedlony z Poznania wkrótce po wrześniu 1939 roku, w grudniu 1940 mianowany został delegatem rządu na kraj. Źle widziany przez WRN i ludowców, skądinąd zaś schorowany, podał się do dymisji po kilkunastu miesiącach i zmarł wkrótce potem w Warszawie.

Autor życiorysu miał dostęp do papierów rodziny Ratajskich, przechowywanych w Stanach Zjednoczonych. Korzystał z Archiwum Akt Nowych i Archiwum Państwowego w Poznaniu;

ponadto powołuje się na materiały czternastu innych archiwów i bibliotek, ma 34 relacje nagrane i autoryzowane. Prasę poznańską i po części warszawską przerobił za okres prezydentury. Dział „Opracowania i wspomnienia” w bibliografii na końcu tomu zawiera kilkadziesiąt pozycji, w tym kilkanaście własnych, wcześniej ogłoszonych przyczynków do życiorysu Ratajskiego.

Jest to życiorys zwięzły, żywo napisany, ilustrowany licznymi fotografiami. Życiorys – można rzec – dytyrambiczny. Ratajski jawi się nam jako kontynuator szczytnej tradycji wielkopolskich społeczników, Marcinkowskich, Cegielskich i Wawrzyniaków – szczęśliwszym od nich, bo wcielającym w życie ich wskazania już w Polsce niepodległej. Energii i śmiałości Ratajskiego przypisuje autor spektakularny rozwój miasta Poznania w pierwszych latach niepodległości, aż po niewątpliwy sukces „Pewuki”, w przededniu światowego kryzysu. Ów kryzys przyniósł miastu kłopoty finansowe – w tym rozdziale autor akcentuje zabiegi Ratajskiego około przyścia z pomocą bezrobotnym i bezdomnym. Z krótkotrwałego okresu ministerstwa Ratajskiego przypomina znaną wówczas anegdotę o „Cyrylu bez metody”, przyznaje, że się słabo orientował w zaognionych wtedy stosunkach na Kresach Wschodnich, ale podkreśla także, iż jego bohater objął stanowisko rządowe bez przekonania i opuścił je bez żalu. Przypomina, że 4 września 1939 roku objął raz jeszcze prezydenturę miasta Poznania, w chwili gdy ewakuowało się żeń wojsko i policja; że utrzymał w mieście spokój i wytrwał na Ratuszu dziesięć dni, do chwili usunięcia przez hitlerowskiego okupanta. Pisząc o służbie Ratajskiego w Polsce podziemnej zwraca uwagę na poprawne stosunki, jakie łączyły go z gen. Grottem-Roweckim, mimo przejściowych zatargów.

Króciutka ta opowieść nie mogła wejść w szczegóły gospodarki miasta Poznania lat międzywojennych, ani też rozwikłać meandrow politycznych rywalizacji w okupowanej Warszawie. Autor chciał przypomnieć szerszej publiczności zapomnianą postać poznańskiego społecznika, niewątpliwie zasłużonego dla miasta, którym gospodarzył. Czy ten heroicznie stylizowany wizerunek ostoi się w świetle szczegółowszych badań – być może przyszłość okaże.

S. K.

17 września 1939 roku na Podlasiu. Materiały z sesji popularnonaukowej zorganizowanej w październiku 1989 r., pod red. J. F l i s i ń s k i e g o, Biała Podlaska 1990, s. 83.

Temat zakazany do niedawna, jakim była zapoczątkowana 17 września 1939 agresja sowiecka na Polskę, znalazł odbicie w wielu publikacjach o charakterze naukowym, popularnonaukowym i wspomnieniowym. Próbę regionalnego ujęcia tej problematyki prezentują materiały sesji „17 września 1939 roku na Podlasiu”, opublikowane przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Białej Podlaskiej.

Publikację otwiera referat Andrzeja A j n e n k i e l a, „Stosunki polsko-sowieckie a pakt Ribbentrop-Mołotow”, omawiający genezę i dyplomatycznie – międzynarodowe uwarunkowania sowieckiej agresji na Polskę we wrześniu 1939 r. Henryk M i e r z w i ń s k i przedstawił zarys działań wojennych Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Polesie” dowodzonej przez gen. Franciszka Kleeberga, począwszy od jej walk z oddziałami sowieckimi na terenach zabużańskich, na bitwie pod Kockiem kończąc. W końcowej części artykułu autor wyliczył znane mu miejsca spoczynku kleberczyków poległych w walkach z jednostkami sowieckimi na terenie południowego Podlasia: m. in. cmentarze w Jabłoni, Milanowie, Paszenkach, Połoskach, Porosiukach, Radczach, Wisznicach oraz w walkach z Niemcami. W kolejnym artykule Janusz G m i t r u k pokusił się o analizę polityki władz sowieckich na wschodnich ziemiach II Rzeczypospolitej w okresie od 17 września 1939 do 21 czerwca 1941. Podstawową bazę źródłową artykułu stanowią dokumenty i raporty ze zbioru prof. Stanisława Kota przechowywanego w Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego w Warszawie.